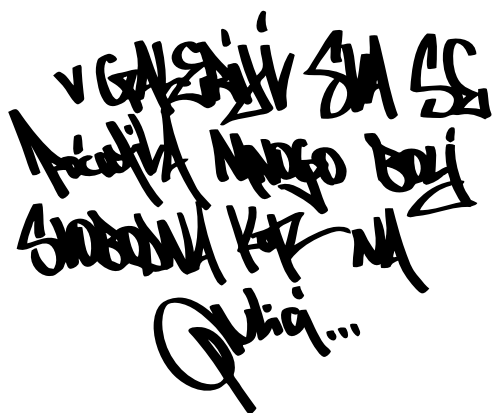

V galeriji sva se počutila veliko
bolj svobodno kot na ulici —
Intervju z Alenom Ožboltom

Za pričujočo številko Časopisa za kritiko znanosti o street artu in grafitih sem za mnenje o tovrstni ustvarjalnosti vprašal tudi Alena Ožbolta, slovenskega likovnega umetnika in kiparja, od sredine osemdesetih do sredine devetdesetih člana umetniškega tandema Veš slikar svoj dolg, zdaj tudi profesorja kiparstva na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost. Alen je pred dobrimi dvajsetimi leti tudi sam, poleg drugih umetniških projektov ustvarjal grafite oz. street art. Z njim sem se pogovarjal septembra 2007, ravno v času pregledne razstave o skupini VSSD v ljubljanski galeriji ŠKUC.

MV: V nasprotju z drugimi, v številki omenjenimi avtorji ti nimaš več fotografij svojih del na ulici – baje jih je mogoče videti le nekje v starih Tribuneh. Jih lahko na kratko opišeš? Katere tehnike si uporabljal?

AO: Res je, nimam fotografskih dokumentov teh grafitov. In res jih je mogoče videti v številki stare Tribune. Ne vem pa, v kateri. Bi jo bilo treba poiskati. Imel sem jo pa v rokah,

a je nimam več. Opišem jih lahko le slabo in grobo po spominu, saj sva jih delala v začetku osemdesetih, torej več kot dvajset let pred tem. V glavnem pa je šlo ali za človeške figure ali za velike glave ali za kratke parole, kratke izjave. Parole sva uporabljala obstoječe, socialistične, saj je bilo prepovedano in tudi nevarno pisat parole, posebno kritične. Zato sva pisala na primer »Živel Tito«, »Živela partija«, a sva črke obrnila na glavo, narobe. To je bila provokacija, subverzija. Človeške figure so bile pa zelo stilizirane in ponavadi sestavljene zgolj iz kosti oz. iz oblik, ki so spominjale na kosti ali na skelet človeške figure. Figura je, se mi zdi, ponavadi bila v krču, v nekem »zlomu«, padanju, gibanju, ki je bolj kot na ples spominjal na padec, padanje. Tehnika je bila preprosta in seveda omejena na takratne tehnične možnosti in dostopnost gradiva. Zidne barve, čopič, saj so bili npr. spreji zelo dragi in tudi skoraj jih ni bilo, primernih lepilnih trakov tudi skoraj ni bilo mogoče dobiti in so bili seveda tudi zelo dragi.

MV: Zakaj si sploh začel grafitirati?

AO: Želja je po moje preprosto nastala s tistim znanim »comming out«, »to be seen«. Grafit je gesta, ki lahko pomeni preprosto »jaz obstajam«, hočem »biti viden«, nočem biti skrit v množici, ni nujno, da z grafitom koga napadaš, da čemu nasprotuješ. Recimo grafit »Punk's not Dead« pomeni preprosto

to: »Punk ni mrtev! Jaz – pankovci – nisem mrtev, živim!«. Midva sva pa takrat tudi videla Flash Art, znano art revijo, ki je predstavljala newyorške grafite oz. graffiti slikarje, ki so bili takrat okoli leta »'78 predstavljeni, torej kot graffiti slikarji na beneškem Apertu. In to naju je zelo fasciniralo, očaralo.

MV: Kakšen je bil odziv drugih na tvoja dela: mimoidočih, kolegov, pa tudi njihovih najbolj vnetih, hm, recenzentov – miličnikov in redarjev? Baje si imel probleme s slednjimi?

AO: Bila sva še v srednji šoli in delala sva skrito, anonimno in si nisva upala deliti skrivnosti z drugimi. Včasih pa sva le šla s sošolci po mestu in smo skupaj občudovali zidne slike. Vendar sva midva med njimi ostala incognito, le gledalca. Res so naju neko noč dobili. Bolj proti koncu najine »graffiti kariere« sva se po lepem in dolgem večeru v K4 odpravila preveč pogumno grafitirat v podhod pod Moderno galerijo – na Resljevi ulici sva imela opravljeno v nekem kletnem prostoru celo potovalko barv in čopičev – in tam slikala nekakšen ples smrti, počutila sva se verjetno zelo prvinsko kot v jami Altamiri, sicer ob električnih lučeh, ura je bila od dve do tri in kljub mimoidočim »šminkerjem« iz diska v Tivoliju delala naprej in precej dolgo. Verjetno je kateri od njih obvestil policijo, v podhod se je divje pripeljala policijska marica in so naju trije policisti hitro stlačili noter. Zadrževali so naju na postaji do jutra in naju izmenično izpraševali, tako kot to gre: dobri in slabi policist, izpraševalec. Čeprav sva se v marici zmenila, kako bova odgovarjala, da se ne greva ne politike ne rušenja države oz. socialistične ureditve, da sva pač ulična slikarja itd., so naju kar zlomili, prestrašili. In zjutraj sva se v spremstvu policije vrnila domov, kjer so nama razmetali sobe in pregledali knjige, plošče itd. Kaj hujšega potem le ni bilo, razen tega, da so bili starši šokirani zaradi nepovabljenega obiska, in tega – če se pošalim –, da imajo doma »kriminalce«, ki jih mora privedi policija.

MV: Kakšna je bila takratna grafitarska scena v Ljubljani, kako se je spominjaš? Katera so bila glavna prizorišča? Meni so ostali v spominu odlični politični graffiti in poslikave na Erjavčevi, od ALU do Študentskega naselja, tema pa so bili tehnološki zaostanek takratne Slovenije oz. Jugoslavije (graffiti fička leta 2000), pomanjkanje študentskih domov v Ljubljani (nad slikami šotorov je pisalo »Študentsko naselje leta 2000« ali nekaj podobnega), o verbalnem deliktu (ki je bil še vedno v Kazenskem zakoniku takratne Jugoslavije – slike revolverja s pripisom »Brain Bullet 133« – to je bil ta člen) ipd. Precej jih je bilo na drugih zbirališčih takratnih subkultur, v štirki, Kudu, pred Škucem in stari Ljubljani, po Študentskem naselju, za Šiško je poskrbela tamkajšnja močna hard-core scena ...

AO: Ja, midva sva delala dosti prej, pred temi stvarmi, ki jih opisuješ. Začela sva delati na koncu sedemdesetih, okoli leta 1979 in končala v začetku osemdesetih, verjetno okoli leta 1982, morda 83. In graffiti scene takrat, vsaj kolikor vem, sploh ni bilo, razen pankovskih grafitov.

MV: Po tem obdobju si začel svoje akademsko šolanje na likovni akademiji, zagrebški in potem ljubljanski, in se z grafitarstvom nisi več ukvarjal. Zakaj se je to zgodilo? In naprej, kako se je to tvoje »ulično« obdobje poznalo – če se sploh je – v tvojem nadaljnjem ustvarjanju? V letih študija, v VSSD in pozneje?

AO: Kot sem rekel ali napisal v svojih številnih umetniških izjavah in v člankih, v galeriji sva se počutila veliko bolj svobodna kot na ulici. Veliko lažje in bolje sva se lahko tu oz. tam izražala. In veliko širše in brez strahu. Galerija je bila za naju zatočišče. Ko sva se »preselila« v galerijo, sva res prenehala z uličnim slikarstvom. Vendar nobene izkušnje ne pozabiš in se je tudi videlo, saj sva z zidnim slikarstvom, zidnimi poslikavami sicer precej drugače, nadaljevala na prvih razstavah v galeriji.

MV: Kako kot »človek iz sveta umetnosti« – kot ustvarjalec in tudi kot poznavalec oz. kritik – gledaš na tovrstno ulično ustvarjalnost? Kje in kaj se ti zdi inventivno in kaj ne, kje vidiš potenciale in primanjkljaje? Kako bi ocenil sedanjo slovensko sceno, kakšno se ti zdi to »razstavišče na prostem«, torej zgrafitirani zidovi v slovenskih mestih?

AO: Ne bi mogel ali želel ocenjevati. Sicer me je vedno pocestno, ulično in zidno fasciniralo. In me še danes. »Jebeš zid na kojem ništa ne piše,« je napisal pesnik Rašumović, njegovo knjigo nekakšne straniščne poezije sem si nekoč v srednji šoli kupil na Reki, preden sem šel na morje. Še vedno imam oči in gledam, a nisem več enako pozoren kot nekoč. Pa tudi danes v tej vizualni kakofoniji, bogastvu ali vizualnem onesnaženju, kakor za koga pač, se mi zdi vizualnih informacij preveč za »predelati«. Morda sem pa le prestar. Sicer pa vidimo, kar je očitno, namreč, da je danes ta, če tako rečem *kulturna dejavnost* zelo razširjena in zelo bogata, veliko in precej bolj kot nekoč. In je tudi zelo prisotna in razširjena, ne le na ulici in v umetnosti, kjer je popolnoma legitim izraz, skoraj že klasičen, najdete ga marsikje, npr. v oblikovanju, marketingu in celo v klasični umetnosti, v scenografiji, gledališču, celo v sodobni operi. Človek kot družbeni subjekt ima to močno potrebo, da se podpiše, napiše, vpiše, komentira in opozori nase ali pa na kaj drugega.

MV: Kaj praviš na to, da je veliko slovenskih grafitarjev in street-artistov študentov likovnih akademij – kolikor vem, to ni prav pogost pojav drugod po svetu? To je sicer vprašanje zanje, ampak, ali meniš, da gre tu za navadno zaporedje mladost-ulica, zrela leta-galerija, vstop v umetniški svet, torej v »resen art«?

AO: Ne vem, seveda čisto natančno, kako je ta hip drugje in na različnih šolah, videl sem le nekaj umetniških šol »od znotraj«, in to pred nekaj leti (SFAI, San Francisco, School of Visual Art, New York, Slade, London), a se mi to ne zdi tako nenavadno. Prej normalno. Da kot študent slikarstva vzameš sprej namesto čopiča ali tiskaš stikerje namesto grafike. In po mojem tu ni več hierarhije ali tega zaporedja. Sploh če se strinjamo, da je vse lahko – slikarstvo ali ulično slikarstvo, art ali street art – enako resno ali enako neresno in nič ni manj resno kot drugo. Poznamo veliko »klasičnih modernih umetnikov« – od Picassa, Ernsta, Grosza, Arpa, Tzare, Schwittersa, Duchampa do pop arta Wesselmanna, Hamiltona, Lichtensteina, Warholla ali slikarjev CY Twoblija, Stelle in Polkeja, če naštejemo le najbolj znane in slavne v preteklosti, ki so predelovali in vnašali v »pravo« ali »visoko umetnost« banalno, vsakdanje, kolaž, revijalno, časopis, strip, modo, ulično. Vse je precej razpršeno in tudi kaotično. Mislim, da ne gre več za zaporedje, zaporedja, niti za delitev na višje ali nižje. Vsaj jaz mislim, da ni več tako.

MV: Se ti zdi smiselno grafitarstvo in street art razumeti kot zgolj še-eno-umetniško-zvrst ali pa kot neko vizualno ustvarjalnost (torej ne umetnost!) različnih urbanih skupin in posameznikov, ki z njo izražajo svoje zunanje umetniške cilje (politične, družbene, kulturne, identitetne, pa še ožje, recimo navijaške, etnične ipd.)? Dal bom morda malo zgrešeno analogijo: tudi jamske poslikave so bile namenjene čisto drugim ciljem (sreči pri lovu, magičnim učinkom, rodovitnosti ipd.), ne pa estetskemu užitku. Mi jih torej vidimo kot art,

dejansko pa so bili to pripomočki za doseganje nečesa drugega.

AO: Se mi zdi to kar težko vprašanje in bi potreboval bolj kritičen in temeljit razmislek. Osebnostno mislim, da je grafitarstvo ali street art lahko oboje ali zelo različno, ali umetniška zvrst ali vizualna ustvarjalnost, urbana scenarija ali pop kultura, slikarstvo ali moda etc. Se pa popolnoma strinjam glede izvornosti in ritualnih dimenzij Altamire in današnjega dojemanja le-te. Seveda je res, da ob pogledu na jamske poslikave doživimo estetski užitek, »estetski desert« in ne kot ritual in nam ne zbuja želje po lovu na srnjad, na kos mesa.

MV: Street art in grafitarstvo sta izrazito urbani kulturi, »osvajata« prostore mest in jih spreminjata v prizorišče komunikacije – sta torej izrazito javni, interaktivni ustvarjalnosti, kliče k dialogu, polemiki. Taka so tudi dela nekaterih umetnikov – od časov avantgard do sedanjosti –, ki tudi poskušajo prodreti v javni prostor, nagovoriti ljudi v njihovem svetu, na

ulici, delovnem mestu ipd. Kako gledaš na tovrstne »izlete« umetnikov v zunajumetniški svet, na razstavljanje zunaj posvečenih prostorov umetnosti – galerij in zbirk?

AO: Se mi vsekakor zdijo pomembni in vsekakor zanimivi izleti in posegi. Skoraj že klasični posegi, če dodam. In kot si lepo rekel, gre za komunikacijo, dialog, polemiko, sporočilo. Pomembno sporočilo.

MV: Zanima me tudi tvoje mnenje o političnosti sodobnega arta. Ena temeljnih značilnosti ulične umetnosti je prav to, neposredna ideološka profiliranost, politični naboj, pogosti so pozivi k emancipaciji in akciji. V sodobni umetnosti je tega po moje precej manj oz. zdi se mi, da se ta zelo redko eksplicitno politično opredeli: kot bi ostala zagledana sama vase in v svoje čedalje bolj nedorečene estetske ideale. Se ti zdi, da je političnost dokončno zapustila likovni svet, galerije, in se preselila na ulice? Da če hočemo prebrati politično izjavo nekoga, ki pač uporablja likovni jezik, moramo pač pogledati na zid?

AO: Mislim, da to ni čisto res oz. je le delno res. Imamo veliko političnih izjav na zidovih galerij. Precej sodobne umetnosti je danes zelo interdisciplinarno naravnane, tudi socialno – aktivistično. Sodobna umetnost je danes lahko raziskovalna in družbeno kritična. To je pravzaprav kar trend v zadnjih desetih letih. Sicer pa je drugo vprašanje, koliko učinkov in sprememb resnično dosega in tudi želi doseči neposredno v družbenem in političnem ali ekonomskem okolju in polju. Vseeno se mi pa zdi res morda ravno nasprotno: da so estetika in estetski ideali zapustili umetniški svet. Vsaj njen precejšnji del in mainstream na bienalnih prireditvah in manifestah. Tako vsaj ocenjujejo in se pritožujejo iskalci estetskega, »višjega« in lepega v umetnosti.

MV: Namesto konca: te še kdaj zamika, da bi med nočnim tavanjem po ljubljanskih ulicah ali kje drugje pošprical kakšen zid ali ga kako drugače »ovekovečil«?

AO: Ob pripravi razstave »V.S.S.D. pred tem« sem celo razmišljal, da bi po mestu polepili majhne plakate »V.S.S.D. ni živ!«, nasprotno od tistih omenjenih gesel »PUNK is not dead!«. Pa ni bilo konkretne odločitve. Ni bilo lepljenja. Ja, pravzaprav res, mika me

tudi že več let, odkar je zrasel BTC trgovski kartel in odkar se tja kdaj vozim, na tisti vhodni napis »To je moje mesto«, dopisati »To ni moje mesto«, ali pa tudi, odkar so nalepke na cigareтах, da bi na avte lepil podobne nalepke »avtomobilizem ubija in resno škoduje vam in ljudem okoli vas« ali na kake lepo zapakirane trgovske izdelke – ne zgolj na McDonald's, saj »revež« ni za vse kriv – dodal napis »maši žile in povzroča srčni infarkt in možgansko kap«. To bi lahko polepili tudi na marsikatero moško ali žensko revijo. O tem sem se tudi pogovarjal pred leti s študenti na oblikovanju. Saj ne mislim, da sem prestar za to, in tudi ne prelen za kaj takega. Morda mi preprosto osebno niso več blizu javne, vidne geste ali akcije te vrste. To pa ne pomeni, da sem osebno sprijaznjen z družbeno hipokrizijo in z zabetonirano družbeno realnostjo.